

TRANSLAKIKANNANOTTO

Väestöliitto kannattaa sukupuolen moninaisuuden tunnustavan lainsäädännön valmistelua

Suomen tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia, ja jokaisella perheellä, aikuisella, lapsella ja nuorella tulee olla mahdollisuus elää omannäköistä elämää turvallisesti ja täysipainoisesti. Perustuslaki säätää ihmisten yhdenvertaisuudesta ja kieltää syrjinnän ja säätää myös henkilökohtaisesta vapaudesta ja koskemattomuudesta.

Näistä lähtökohdista Väestöliitto esittää, että hallitus aloittaa valmistelun sukupuolivähemmistöjen oikeuksien turvaamiseksi. Kaikki eivät ole sukupuoleltaan yksiselitteisesti naisia tai miehiä. Ihmiset ovat sukupuoli-identiteetiltään ja sukupuolen ilmaisultaan moninaisia.

Väestöliitto haluaa tukea jokaisen oikeutta määritellä oma sukupuolensa ja seksuaalisuutensa. Tällä alueella kiireellinen uudistamisen kohde on translaki (laki transeksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 563/2002). Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 6.4.2017 antaman päätöksen mukaan transihmisten pakkosterilisointi on ihmisoikeusloukkaus.

Monet yksityiset, kolmannen sektorin ja julkiset toimijat (esim. eräät kirjastot) ovat jo ottaneet asiakaspalvelussaan käyttöön kolmannen sukupuolen kategorian. Väestöliitto pitää tärkeänä, että viranomaisten käytännöissä esim. valtionhallinnossa voitaisiin ottaa käyttöön kolmannen sukupuolen kategoria.

Väestöliitto kannattaa translain uudistamista ja korvaamista sukupuolen moninaisuuden tunnustavalla ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien transsukupuolisten itsemääräämisoikeutta turvaavalla lainsäädännöllä. Koska asiaan liittyy eettisesti, juridisesti, lääketieteellisesti ja yhteiskunnallisesti merkittäviä kysymyksiä, on tärkeää valmistella asia laajapohjaisessa työryhmässä. Työryhmässä tulee olla transihmisiä edustavien järjestöjen edustus.

Oma ilmoitus riittäisi sukupuolen vahvistamiseen; lisääntymiskyvyttömyyden vaatimus on poistettava

Uusien säännösten lähtökohtana tulee olla transihmisten itsemääräämisoikeuden sekä kehollisen koskemattomuuden kunnioittaminen. Tarkoituksena on oikeudellisen ja lääketieteellisen prosessin eriyttäminen toisistaan. Tämä tarkoittaa, että henkilötunnuksen ja nimen muuttamiseksi ei enää vaadita lääketieteellisen selvityksen esittämistä, vaan sen voi kukin täysi-ikäinen tehdä omalla ilmoituksella. Samalla laista tulee poistaa vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä. Oikeus lääketieteelliseen hoitoon ja henkilön omiin tarpeisiin perustuviin muihin palveluihin tulee turvata osana terveystalvija.

Oman ilmoituksen perusteella tapahtuva juridinen sukupuolen vahvistaminen on monelle riittävä toimenpide, kaikki eivät koe tarvitsevansa lääketieteellistä sukupuolen korjaushoitoa. Juridinen sukupuolen vahvistaminen ei ole peruuttamatonta. Juridisen sukupuolen voisi tarpeen vaatiessa muuttaa uudestaan.

Tämän muutoksen johdosta terveyshoitoon kohdistuva kuormitus vähenee. Hoitoyksiköt eivät joudu pitämään kuukausia kestävässä prosessissa ihmisiä, joilla ei ole kehollisten korjaushoitojen tarvetta. Resurssit vapautuvat hoitamaan paremmin heitä, joilla tällaisia tarpeita on.

Lääketieteellistä ja juridista prosessia eriyttämällä vähennetään myös transihmisiin mahdollisesti kohdistuvaa mielenterveyshäiriön leimaa.

Myös nuorten itsemääräämisoikeutta vahvistettava

Väestöliitto katsoo, että mahdollisuus sukupuolen vahvistamiseen oman kokemuksen perusteella tulee kyseeseen myös **alle 18-vuotiailla nuorilla**. Kun nuori virallisesti tunnustetaan hänen sukupuolikokemustaan vastaavalla henkilötunnuksella ja nimellä, paranevat edellytykset siihen, että hänet kohdataan oikeassa sukupuolella varhaiskasvatuksessa, koulussa ja muissa palveluissa. Alaikäisten sukupuolen vahvistamismenettely tulee säädösvalmistelussa suunnitella YK:n lapsen oikeuksien sopimus huomioiden siten, että lapsen edun sekä lapsen osallisuuden ja lapsen kuulemisen periaatteet toteutuvat uudistuksessa.

Jatkovalmistelun lähtökohtana alaikäisten juridisen sukupuolen vahvistamisessa voisi olla esimerkiksi muiden Pohjoismaiden kokemukset ja niiden uusin lainsäädäntö sekä uusin tutkimustieto.

Ruotsissa ei ole voimassa lisääntymiskyvyttömyysvaatimusta. Sukupuolen juridinen vahvistaminen omalla ilmoituksella on mahdollinen henkilön täytettyä 18 vuotta.

Vireillä on lakiuudistus, jonka mukaan juridisen sukupuolen voisi 15-vuotias korjata omalla ilmoituksella ja 12–14-vuotiaat huoltajan suostumuksella.

Norjassa ei myöskään ole lisääntymiskyvyttömyysvaatimusta. Sukupuolen juridinen vahvistaminen omalla ilmoituksella on mahdollinen henkilön täytettyä 16 vuotta. Sukupuolen juridinen vahvistaminen 6 – 15 -vuotiaille voidaan tehdä joko vanhemman suostumuksella tai viranomaiselle tehtävällä hakemuksella.

Tanskassa ei ole lisääntymiskyvyttömyysvaatimusta. Sukupuolen juridinen vahvistaminen on mahdollista omalla ilmoituksella henkilön täytettyä 18 vuotta 6 kuukauden harkinta-ajan jälkeen. Laki ei mahdollista sukupuolen juridista vahvistamista alle 18-vuotiaille.

Väestöliitto ei ota tässä vaiheessa kantaa nuorten lääketieteellisiin sukupuolta vahvistaviin hoitoihin, kuten hormonihoitoihin sekä kirurgisiin toimenpiteisiin.

Oikeudella muuttaa virallisesti henkilötunnus ja nimi on suuri vaikutus siihen, miten ihminen tulee kohdatuksi jokapäiväisissä tilanteissa ja näin ollen hänen mahdollisuuksiinsa elää omannäköistä elämää. Väestöliitto on huolissaan niistä sukupuoliristiriitaa kokevista nuorista, jotka eivät saa lähipiiriltään sukupuoli-identiteetilleen ja ilmaisulleen tukea, ja jotka joutuvat kasvamaan aikuiseksi väärässä juridisessä sukupuolella.

Nuorten hyvinvoinnin turvaamisen ja edistämisen kannalta on tärkeää, että Suomessa lisätään tietoa sukupuolen moninaisuudesta yleisesti sekä transihmisyydestä erityisesti. Tämä edellyttää, että varhaiskasvatuksen ja opetuksen sekä hoitoalan ammattilaisilla on sukupuolen moninaisuudesta asiallista tietoa sekä välineitä tukea lapsia, nuoria sekä heidän vanhempiaan asiassa, joka voi olla monelle vieras. Väestöliitto haluaa olla mukana tukemassa tätä työtä.

Taustaa

Väestöliitto on strategiansa mukaan ihmisoikeustoimija, joka turvaa lasten ja nuorten tasapainoista kasvua sekä vaikuttaa perheiden ja koko väestön hyvinvoinnin, seksuaaliterveyden ja -oikeuksien sekä ihmisten moninaisuuden arvostamisen puolesta Suomessa ja kansainvälisesti.

Suomalaisessa yhteiskunnassa tieto transihmisyydestä on lisääntynyt huomattavasti viime vuosien aikana. Itsemääräämisoikeutta rajoittavaa lainsäädäntöä on ryhdytty muuttamaan muissa maissa, ainakin Tanskassa ja Norjassa, Maltalla ja Argentiinassa. Suomen nykyinen translaki (laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 563/2002) säätää ehtoja transsukupuolisen henkilön oikean juridisen

sukupuolen vahvistamiselle tavalla, joka loukkaa transihmisten kehollista koskemattomuutta, itsemääräämisoikeutta ja oikeutta perhe-elämään. Omaksi koetun sukupuolen vahvistamiselle (henkilötunnuksen vaihtaminen) vaaditaan transsukupuoliselta ihmiseltä

- lisääntymiskyvyttömyyttä, mikä edellyttää hormonihoitoa tai sukelinkirurgiaa. Vaatimukseen lisääntymiskyvyttömyydestä ei liity minkäänlaisia lääketieteellisiä perusteita.
- lääketieteellisen prosessin läpikäymistä, jossa transsukupuolinen ihminen joutuu hakemaan itselle lääketieteellistä selvitystä ulkopuolisilta asiantuntijoilta siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa.
- 18 vuoden ikää.

Määritelmiä (Lähde Trasek)

Transsukupuolinen on henkilö, jonka sukupuoli ei vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta. Useat transsukupuoliset tarvitsevat korjaushoitoja, jotta he voisivat elää paremmin omassa sukupuoleessaan. Osa muunsukupuolisista käyttää myös itsestään termiä transsukupuolinen, koska he käyvät hyvin vastaavanlaisen korjausprosessin läpi.

Muunsukupuolinen tai **transgender** on henkilö, joka kokee, että kumpikaan binäärisukupuolista ”nainen” tai ”mies” ei ole hänen sukupuoltaan kuvaava termi. Osa muunsukupuolisista kokee olevansa jotain miehen ja naisen välillä, osa taas kokee olevansa jotain täysin muuta. Joku voi myös kokea, ettei hänellä ole sukupuolta. Osa muunsukupuolisista tarvitsee samoja korjaushoitoja, kuin transsukupuoliset.

Intersukupuolisuus tarkoittaa tiloja joissa keho ei vastaa normatiivisia odotuksia sukupuolitetuista kehoista. Intersukupuolisia vauvoja ei pystytä fyysisten ominaisuuksiensa, yleensä genitaalien, perusteella tulkitsemaan kummankaan binääriseen sukupuoleen edustajaksi. Myös intersukupuoliselle lapselle määritellään kuitenkin syntymän yhteydessä tutkimusten jälkeen juridiseksi sukupuoleksi mies tai nainen. Syntymässä tehty määrittely voi vastata tai olla vastaamatta henkilön omaa kokemusta sukupuolestaan ja intersukupuolinen voi olla mies, nainen, muunsukupuolinen tai jotain muuta samalla tavalla kuin ei-intersukupuolinen. Intersukupuolisuus voi tulla ilmi myös vasta aikuisiässä. Intersukupuolisuuden takana on erilaisia geneettisiä tai hormonaalisia tekijöitä. Intersukupuolisuutta on hyvin erilaista, ja siihen kuuluvat tilat eroavat huomattavasti toisistaan.